

Renoms a la primera meitat del segle XIX*

La meua àvia, coneguda com la Teresa Reganassa, va morir l'any 1911 a l'edat de 84 anys. Jo llavors ja en tenia deu i molts vespres l'esperava al carrer, que vingués del tros del Cogoll, una de les finques del terme d'Alcover llindant amb el de Vilallonga. A quatre quilòmetres del poble, que, amb els quatre que feia al matí, eren vuit quilòmetres de mal camí que l'àvia feia, a peu, cada dia.

Amb el cistell penjat al braç, sempre em portava un grapadet de cireres, prunes, figues o un raïmet, segons l'època de l'any. Jo no parava de fer-li preguntes, convençut que ella sabia de coses del poble i de la seva gent; no sabia llegir, ni molt menys escriure, així com les altres dones del poble. Escriure es feia difícil en aquell temps. Recordem que hom escrivia amb una ploma de gallina tallada en biaix a la part del canonet, i la punta del biaix feia l'escrit mentre la cavitat de sota la ploma retenia una mica de tinta quan hom sucava al tinter, aquest instrument incòmode i inseparable de la ploma afilada. Sovint, calia afilar la punta i encara avui del ganivetet plegable de butxaca se'n diu "cortaplumas" —en castellà— o bé "tremplomes" —en català— per bé que aquesta última no l'he sentit utilitzar mai.

Per allà al 1920 aparegueren les Plomes Font. Més tard els bolígrafs, la grana pensada d'un hongarès. El seu invent ha desterrat els tinters i els gargots dels cartipassos escolars, a causa de l'excés de tinta sota la ploma.

Un dia vaig preguntar a l'àvia: "Àvia, per què us diuen la Teresa *Reganassa* i no Teresa Perelló, que és el vostre nom?".

-Salvadoret, això ja ve de molt lluny! No sé si era la meua mare o la seva àvia qui deia de broma i exagerant "Tinc una Reganassa!" per dir senzillament que tenia gana. Aquesta paraula va caure en gràcia i rebotant d'un mofeta a un altre va arrelar millor que un brot de gra en bona terra. Per això a les petites poblacions on hom coneix a tothom, quan per alguna circumstància greu, que fa riure o és de mala mena, algú és o n'és considerat l'autor, aquest en surt sense remei més ben batejat que a la pica baptismal de l'església a les mans d'un capellà vell. "Mira Vadoret —així em parlava l'àvia— tu ja coneixies el Pep de Vilallonga, el veí del nostre tros del Cogoll; bé, allí li diuen el *Pep de Bufa-sopes*. Tanmateix, com que els renoms sempre són de mofa i per tant són ofensius, hom no els empra mai per a dirigir-se a un amic o conegut personalment. Mira, Vadoret, el Ramon,

vull dir el teu pare, vivia a Barcelona i alguna vegada venia a veure'm. Ell, l'Antoni, el seu germà, i uns coneguts anaven al vespre al cafè i feien una partida de cartes. Un dia, per casualitat, Ramon va guanyar i un dels tertulians que ja coneixia el mal geni de l'Antoni, fent el viu o el valent, va dir amb malícia:

-Ja es veia que havia de guanyar el *ganasset* de Barcelona.

Llavors, el teu oncle Antoni li va replicar en sec:

-Si tornes a motejar-lo et clavaré un mastegot al morro.

-Uix! —Aquell va grunyir—: Quan venia aquí baix me'n donaven i no n'he volgut.

Llavors, el teu oncle Antoni, ràpid com un llamp, desplega el braç i li clava el mastegot promès al bell mig del morro”.

L'àvia acabà així el sermó: “Ja ho veus, Vadoret, que els renoms són els noms que tothom empra quan l'interessat no hi és, és una forma de falsedat. Els noms de les persones sempre impliquen el degut respecte”.

Des d'aquell temps han passat, en rodó, noranta anys. Per emigració, per defunció, o per no haver tingut fills, alguns noms desapareixen juntament amb aquells que els tenen; *Mesuró, Merla, Fideu* i altres. Els renoms són, doncs, el reflex d'una població poc nombrosa on quasi tothom coneix la vida del pròxim, àdhuc en coses delicades o íntimes, que són les fonts principals de mofes i provocacions, que fan barallar la gent. I com que els renoms sempre són referents a alguna relació amb el batejat, podem classificar-los en uns quantès grupets, començant per les bèsties: *Aranya, Benet, Be negre, Bové, Cargol, Conilles, Colomí, Cabres, Cuca, Esparver, Gat, Garrí, Gossos, Llopet, Llebre, Pinsà, Put-put, Pussó, Rata, Ratolí, Merla, Sargantana*.

L'origen d'uns altres noms és per la immigració, o sigui, d'uns habitants que han vingut de llocs pròxims o llunyans i s'han instal·lat aquí. Són inofensius pel fet de no tindre cap motiu que doni lloc a un renom irritant. Aquests, encara que escassos, demostren que Alcover ja tenia atracció de treball i, en conjunt, atracció de vida. En aquest sentit, trobem: *Milanesa, Selvatana, de Siurana, Tortosí, de l'Arbolí, de Faló, de Nulles, Cubana, Colomí, del Badejo, de l'Aixàviga, de la Masó*.

Un altre grup el formen un renoms que no ho són. Són els mateixos noms dels afectats que, per immigració o adquirida una certa popularitat per l'establiment que tenen, o altres causes no evidents, encara perduren. Aquí trobem: *Aguilar, Anacleto, ca l'Anna, Batistó, Buldó* (licors), *ca la Dominga, senyor Escoté, Feliu, Fonet, Filador i Teixidor* (desapareguts com a menestrals), *el Fa* (sabater), *Gassol, Gomis, Lloberas, Malapeira, Sendrós, Sendra* (galletes), *Tombas, senyor Enric, senyor Dominguet, Josepet de l'Estació* (Junyent), *el Boter, el Baster* (Rosich), *Màxim* (guarnicions), *Masiet* (Felito de).

Un altre grup, molt petit, ens revela que els noms més ofensius, per grosse-
ria o descortesia, afecten pocs alcoverencs. Ens indiquen que la part menys culta
del poble és representada per una minoria. Jo els he de citar com un fet històric,
però sempre sense ànim d'ofendre ningú, ja que tots hi tenim la nostra part de
culpa. Hem de recordar que segurament no hi ha cap o quasi cap representant,
encara viu, dels que foren batejats a la fi del segle passat o al començament del
que ara s'acaba, amb un renom d'aquesta espècie. Podem citar: *Les Cagarades*,
Cesc de la Cagarada, *Cagón*, *Petarrot*, *Pixa-figues*, *Palpa-lloques*.

Ara ens resten uns quants noms o renoms procedents dels masos. Potser
l'actual masover sigui conegut pel nom o renom d'aquell o aquells que molts
anys abans van passar el renom a la masia. *Mas de l'Urrutia*, *del Geperut*, *de la*
Cuca, *de l'Aranya*, *de Forés*, *de Montravà*, *de Batistó* i bastants d'altres. Els
masos de les diferents famílies, amb llurs terres de conreu, formaven una part
important del poble. El conjunt de masos, separats del poble, formava, pel nom-
bre, una mena de muralla econòmica. Ametlles, olives, garrofes, avellanes, vinya
i altres productes pesaven molt en l'economia d'Alcover. Cada masia tenia el seu
lloc i el seu valor a les arques municipals.

Fóra una mera especulació provar de descobrir el perquè dels noms vells.
Hi ha hagut deformacions dels noms per l'ús inconscient. Tot el poble coneix
algun descendent de *la Romiguera*, els pares del quals vingueren, si bé ho recor-
do, de Masllorenç. És clar, *Romiguera* no té cap sentit; però sí que en té quan
sabem que en català el nom de l'esbarzer, el pare de les móres negres, també
s'anomena "romaguera"; així sembla més que clar que *la Romiguera* és el nom
del mas de l'esbarzer o esbarzers per variació d'una sola lletra.

Aquesta variació dels noms era més freqüent quan tot anava de boca a ore-
lla, sense escrits. Tenim a Alcover la partida anomenada la Borquera. Nom que
ve, segurament, de la planta bruc o brug, que dóna bruquera o bruguera al lloc
(comparem pedra i pedrera).

Ja fa temps que el nostre col·laborador Joan Cavallé va fer unes reflexions
sobre la partida dita Lloera, que és el lloc d'on extreuen les lloses, que fóra Llosera.

La deformació dels noms pot semblar impossible a certs graus de variació.
Ara fa 65 anys vaig assistir a una reunió del Consell Municipal d'Alcover. Es
tractava de problemes possibles derivats de la ràpida creixença del poble, segons
l'opinió d'un conseller. Com a opositor, li va replicar el conseller Josep M. Jové i
Ribés, en termes ridiculitzants, exagerant el cas:

"De tant i tant que creix 'Lo Cové', aviat la Fundició (1) serà al mig del
poble". No hi mancaren rialles.

És evident que el conseller Jové interpretava el nom d'Alcover d'aquesta
manera:

Alcover=Al cover=El cover="Lo" Cover="Lu" Cové.

Recordem que llavors a Alcover dèiem "lo" martell, "lo" nas, "lo" dit gros, etc. L'article "lo" pronunciat "lu". Així, Alcover es pot tornar "Lu" Cové (com va dir el conseller).

Aprofitant l'avinentesa, ens preguntem: Alcover podria provenir de l'àrab, Al Kevir, que vol dir "El Gran"? Recordem que Grad al Kevir és el Riu Gran (Guadalquivir). Llavors, segons uns indicis, Alcover era el major dels poblets veïns. Per mi, el principal indicatiu és la mal anomenada "església Vella", que per la seva consistència era una gran obra impròpia d'unes barraques o casetes d'un poblet. Una catedral no té cap sentit en un poblet; només la importància d'un lloc justifica grans despeses i esforços.

Tornant als renoms, n'hi ha alguns dels quals coneixem la història, però, si bé són vells, no són antics:

El *pa Badat* era un flequer que sempre tenia la boca un xic oberta.

El *Colomí*, perquè vingué de Santa Coloma.

Butxacons era el fuster de Cisquet que sempre tenia el llapis permanentment a l'orella i les mans a les butxaques de l'americana.

L'*emperador dels gossos*, conegut com Cristinet. Anava a caçar amb l'escopeta al coll i uns quants gossos.

El *garrofer* segons rumors espigolava garrofes sota els garrofers aliens.

El *paraigüero* va fer un invent. Amb un paraigües gran i obert penjat pel mànec a una branca d'un oliver, collia a grapats les olives alienes.

El *dimoni m'ha temptat*, atrapat prenent allò que no era seu, exclamà, més que sorprès: "Ai, el dimoni m'ha temptat".

Trampes, manipulava les cartes i els dits pensant que val més guanyar brut que perdre net.

El *Cesc de la Cagarada* és més que una novel·leta. Havia de morir-se per a cobrar una pensió. Mentre es feia el malalt, ell i la seva dona van fer córrer la veu sobre l'existència d'unes perilloses metzines, a fi que ningú s'apropés a veure'l. Es va morir i el van enterrar —suposadament—. Un temps després, van desenterrar la caixa on el mort era un sac ple de terra guarnit amb "allò" que ell i la seva muller hi havien fet caure, com a prova pudent de les mortíferes miasmes.

Felitu de Masiet, sembla que el nom li ve del lloc "masiet". Possiblement fou l'home que va fer riure més tota la població, per les seves tretes, fent el ximple amb tanta naturalitat.

El *Be negre*, s'ho deia ell mateix. "Ves-hi de part del Be negre".

El *Ral* havia estat sagristà i contava historietes. Llavors, jo era un noi i juntament amb d'altres nois miràvem com el *Ral* cosia soles d'espardenya a l'entrada de casa seva. Un dia, referint-se segurament a les quatre noies d'Alcover

més rellevants d'aquell temps, ens va cantar, amb la cantarella de les alumnes de la mestra Carmen, aquesta cobla de les províncies catalanes:

“Cataluña tiene cuatro:

La Batana,
La Batona,
La Xarueta
Y la Semiona”.

Sense el renoms, adéu a la cobla!

SALVADOR GUMÀ CLAVELL

(1) Foneria del reusenc Sr. Ramon Grifoll, situada a l'altra part de la via del tren.

Incloc una llista de renoms, tal com han arribat a les meves orelles, elaborada rasant els raconets de la memòria, per bé que segurament no hi són tots, perquè, qui sap? Potser encara no s'han escrit mai. Invito, doncs, els amics del Centre d'Estudis Alcoverencs a completar la llista dels renoms, d'aquells avui ja desapareguts, que fóren part de la vida del nostre poble.

Arbolí	Cistells	Ganassa	Pansa
Antoni, St.	Cisquet	Garjolí	Paellet
Aguilar	Cuca	Gomiets	Pixa-figues
Aixàbiga	Cargol	Galan	Panxeta
Amics	Conilles	Geneta	Pitarro
Anacleto	Cecília	Giment	Pataquer/a
Anna	Caparrot	Juanito	Pigat
Avellanes	“Chispa”	Llaneta	Petarrot
Àngel	Calva	Llopis	Pubillo
Aranya	Carmen	Llevadora	Punxet
Bruixot	Cesc	Lletsó	Puçó
Brunó	Dolço/a	Llaura	Put-put
Batà	Dominguet	Lloveres	Pinsà
Balances	Dimes	Llebre	Paio-ros
Barra	Didanes	Llopet	Panxón
Be Negre	Destrals	Maginet	Patxó
Berrugo	Dama	Masiet	Palero
Bom	Dimoni (m'ha temptat)	Mianget	Quim
Baladrer	Dalmacio	Moliner	Quico

Bardina	Dominga	Morrots de París	Romiguera
Belianes	Estamanyer	Mesuró	Rata
Balanyà	Espina d'arengada	Malapeira	Ratolí
Borrassol	Esparver	Masó	Ral
Batistó	Enron	Marroja	Ramonet de les tartanes
Baldufó	Escalleret	Macaio	Rubió
Bolo	Estanc	Madurell	Rius
Bové	Escoté, Sr.	Manones	Renegat
Biolet	Estaquirot	Moro	Ramonet d'en mas de'n Llopis
Blas	Enric, Sr.	Mitxulla	Rosa serena
Benet	Estació	Molí	Rosic
Boter	Escombrall	Marigó	Rosquill
Ballegues	Elisa	Mariano	Seiales
Buïnes	Faló	Marquet	Semió
Badejo	Fiti	Mariana	Sargantana
Butxacons	Fumeres	Masqué	Selvatana
Bató	Fam	Morilla	Siurana
Buldó	Forès	Muler	Santo
Curtano	Feliu	Motxo	Salet
Cabres	Fornet	"Manchego"	Sendra
Cessari	Farinots	Masater	Tarongers
Cama	Fonset	Miralles	Tombots
Carrassona	Fideu	Montravà	Txutxet
Cubana	Fa	Nen de ca la dida	Txico
Colomí	Fino	Nolles	Troncs
Carlita	Gomis	Nan	Tineta
Carrasco	Garrí	Pinyero	Tosques
Cadirer	Gat	Paraigüero	Trampes
Carn	Gossos	Pepons	Tòfol
Calderer	Gassol	Pa Badat	Tres quartans
Coixa	Geperut	Pareta	Tortosí
Caset	Gros	Piroi/a	Txim/a
Cristinet	Gavitxo	Palpa-lloques	Txompi
Cagades	Giné-Creus	Pagesos	Txollo

Casolí	Garrofer	Pacoa	Txen
Cagon	Güerba	Sarrions	Txarrumba
Carter	Guitarra	Seqüència	Tombas
Cigró	Gaspar	Zaca	Txandros
Cagarada	Manco	Sendrós	Xafaví
Carreter	Merla	Sarró	Urrutia
Cisteller	Milanès	Simó	Vernis
Filador	Mironot	Sereno	Vermellet
Figuerons	Moresec	Tallera	Vadó, del Quico
Ferrer	Many	Titit	Verdeus

* Aquest article va ser premiat en el IX Premi de Memòria Alcoverenca organitzat pel Centre d'Estudis l'any 1998. El treball ens apropa a l'interessant món dels renoms de les poblacions, en aquest cas la nostra. El fet d'anomenar una persona pel seu renom i no pas pel nom, és un dels fets més significatius de les viles, i s'arriba al punt que sovint coneixem més la persona per seu renom. Les persones grans són les que ens en poden aportar més informació. Amb tot, malauradament, aquesta tradició s'està perdent entre el jovent, tot i que és una de les mostres de cultura popular que ens ajuden a comprendre la realitat de la vila en la qual vivim.

Un altre dels fets a destacar és l'origen oral de gairebé tots els renoms, de manera que l'ortografia que s'utilitza en cadascun depèn, en bona part, de la persona que l'utilitza. En aquest cas, donat que no hi ha normalització, hem optat per transcriure els renoms fidelment, tal i com l'autor de l'article ens els ha fet arribar.